

UPPSALA
UNIVERSITET

Institutionen för ABM,
estetik och kulturstudier

Fri entré
– om tillgängligheten till våra museer

Sofie Karlsson

Kandidatuppsats, 10 poäng ht-02

Handledare: Katarina Elam

ISSN 1651-6079

Uppsats i Museologi nr:

Innehållsförteckning

<u>Inledning</u>	2
<u>Tidigare forskning</u>	3
<u>Teoretiska utgångspunkter och frågeställningar</u>	4
<u>Källmaterial och metod</u>	7
<u>Bakgrund</u>	9
<u>Aktuell fråga i Europa</u>	9
<u>Fri entré i England</u>	11
<u>Historiska museets period med fri entré</u>	12
<u>Beslut om införande av fri entré 2004</u>	14
<u>Undersökning</u>	16
<u>Besöksfrekvenser på museer</u>	16
<u>Entréavgifter</u>	18
<u>Kulturpolitisk översikt</u>	19
<u>Kulturpolitiska mål</u>	22
<u>Kvantitet och kvalitet</u>	24
<u>Den svenska debatten om fri entré</u>	27
<u>Avslutande diskussion</u>	30
<u>Sammanfattning</u>	34
<u>Käll- och litteraturförteckning</u>	35
<u>Tryckt material</u>	35
<u>Tidningsartiklar</u>	36

Inledning

Från och med 2004 ska det införas fri entré på alla statliga museer i Sverige. I England har man haft fri entré på alla statliga museer sedan december 2001 och i Sverige har Historiska museet i Stockholm bedrivit försöksverksamhet med fri entré under våren 2002. De positiva resultaten har fått regeringen att inse fördelarna med att införa fri entré även i Sverige. Frågan om fri entré är således väldigt aktuell och debatteras på flera håll i Europa.

Enligt de kulturpolitiska mål som regeringen fastställde 1974 och som modifierades 1996 ska museerna verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet vilket man nu försöker uppnå i och med sloandet av avgifter.

Syftet med min uppsats är att problematisera entréavgifternas betydelse för tillgängligheten och vad fri entré får för konsekvenser för museibesöket. Jag vill diskutera om museerna verkligen blir mer tillgängliga för alla i och med fri entré och resonera huruvida entréavgifter fungerar som ett hinder för människor att besöka museer.

Det traditionella museet, såsom det utvecklades i Europa och Nord Amerika, var ursprungligen en elitistisk institution utformad för att begränsa tillträdet till de mer privilegierade klasserna. Även om museerna idag vänder sig till bredare grupper i samhället bibehåller museerna sina exklusiva kännetecken.¹ Det markeras t.ex. med att museerna har begränsade öppettider liksom att bara delar av samlingarna finns att beskåda för allmänheten och att föremålen alltid är utvalda och tolkade. Det kan också handla om entréavgifter och hur de påverkar vilka som går på museer, något jag valt att undersöka i min uppsats.

Jag kommer att börja med att behandla fri entré i Europa och redovisa resultaten av fri entré i England och på Historiska museet. Därefter kommer jag att föra in frågan i ett kulturpolitiskt sammanhang innan jag behandlar debatten och analyserar innebörden av fri entré.

---

¹ Ames, Michael M, 1992, *Cannibal Tours and Glass Boxes: The Anthropology of Museums*, s. 89.

Tidigare forskning

Det finns ingen egentlig litteratur som behandlar frågan om fri entré på museer och någon forskning om ökad tillgänglighet och demokratisering i frågan om fri entré har ännu inte gjorts. Diskussionen om fri entré på museer förs idag huvudsakligen i debattartiklar i dagstidningar i Europa och internt inom museerna.

Statens Historiska museum har gjort en delredovisning av museets försöksperiod med fri entré under våren 2002 som lämnades in till regeringen i juni 2002. Utvärderingen av försöksverksamheten sker inom tre områden:

1. Uppföljning och analys av sammansättningen på museets besökare och deras inställning till bl.a. fri entré genom i första hand publikundersökningar.
2. Utredning och analys av påverkan på museets interna verksamhet vad avser ekonomiska aspekter, lokaler och arbetsmiljö som kan relateras till försöksverksamheten.
3. Uppföljning och analys av kvalitativa aspekter på museibesöket.

Jag har studerat rapporten samt de två stora publikundersökningar som gjorts.

Genom Lars Amréus, Stabschef på Historiska museet, har jag även tagit del av en omnibussundersökning från England som haft fri entré sedan december 2001. En omnibussundersökning innebär att man genomför telefonintervjuer med ett stort antal personer (ca 2000 i detta fall) – statistiskt utvalda för att motsvara sammansättningen av befolkningen i stort. Den berör inga enskilda museer, men man har ställt olika frågor om fri entré och museibesök.²

Jag har även tagit del av två rapporter från museer i Wales som har haft fri entré sedan april 2001.³

---

² *The Impact of Free Entry*. 2002. OH-presentation av konsultrapport den 18 september 2002, framtagen av MORI (Andy Martin) på uppdrag av Museums Association, England. Stencil, 15 s. Tack till Lars Amréus.

³ Gwyn, R. 2002. *One Year on Impact of Free Entry at National Museums & Galleries of Wales*. National Museums & Galleries of Wales PM 2002-03-13 samt *National Museums and Galleries of Wales Visitor Surveys 2001 - Report and Tabulations*, 2002. Rapport framtagen av Beaufort Research (Stolle & Lambden), Cardiff. Tack till Lars Amréus.

Teoretiska utgångspunkter och frågeställningar

Min teoretiska förankring baseras delvis på teorier av Pierre Bourdieu (1930–2002), som var professor i sociologi vid Collège de France i Paris. Bourdieu har ett brett register och har forskat över disciplingränserna. Han har myntat begrepp som habitus, socialt fält samt symboliskt och kulturellt kapital som betyder allt mer inom dagens forskning.

Inom ämnet museologi och konst har Pierre Bourdieu tillsammans med Alain Dardel gjort en undersökning av konstmuseerna och dess publik *L'amour de l'art* (1966). De intresserade sig för de sociala villkoren för konstupplevelsen. De ansåg att konstverk är symboliska värden som bara existerar för dem som äger rätt redskap för att dechiffrera dem. Bourdieu och Dardel argumenterar för att "vana museibesökare" förenas som varandras sociala likar genom att visa upp hur de behärskar de koder som krävs för att förstå konsten. Att vara "van museibesökare" gestaltas genom att man kan uppföra sig enligt de osynliga koder som gäller för ett (konst)museibesök och därmed utestängs de som inte behärskar koderna.⁴

Den del av Bourdieus verk jag använt mig av är främst teorier kring hur det kulturella kapitalet blir ett sätt att upprätthålla distinktioner mot andra grupper. En bra översikt av Bourdieus olika teoribyggnader har jag fått ur *Kultursociologiska texter; i urval av Donald Broady och Mikael Palme* (1994) samt *Kultur och utbildning: Om Pierre Bourdieus sociologi* (1985).

Det kulturella kapitalet är ett centralt begrepp i Bourdieus sociologi som kan beskrivas på flera sätt men som jag hänvisar till som en slags "allmänbildning", en kulturell kompetens som ger en inträdesbiljett till kulturen och därigenom status, makt och tolkningsföreträde. Det är en förmåga att orientera sig inom vad som i Sverige brukar kallas "finkultur". Enligt Bourdieu är finkulturen särskiljande. Smaken, vårt finaste instrument för att orientera oss i den sociala världen, är alltid också avsmak för andras smak. "Den dominerande klassen" är mest välförsedd med kulturellt kapital och utmärks av sin förmåga till distinktioner och sin självklara hemmastaddhet inom den legitima kulturen.

---

⁴ Broady, Donald, Palme, Mikael, 1985, "Pierre Bourdieus kultur- och utbildningssociologi. En introduktion", *Kultur och utbildning: Om Pierre Bourdieus sociologi*, red. Broady, Donald, skriftserie 1985:4, s. 31–39. Bourdieus texter finns i urval att läsa i Bourdieu, Pierre *Kultursociologiska texter; i urval av Donald Broady och Mikael Palme* (Stockholm 1994) Tack till Kjell Hansen för många goda råd.

Bourdieu's teorier gäller det franska samhället och går inte att applicera okritiskt till svenska förhållanden, men hans begrepp kulturellt kapital brukar användas i Sverige.⁵

Det jag vill knyta an till min uppsats är hur tillgängliga museer egentligen är för människor som saknar detta kulturella kapital. Om entréavgifter blir ett sätt för museerna att inte bli för folkliga utan vara en plats för framförallt de som redan har ett kulturellt kapital. Även fast man kulturpolitiskt sett strävar efter att göra museerna mer tillgängliga kanske fri entré bara betyder att man eliminerar ett "fysiskt hinder" och inte att man aktivt välkomnar andra samhällsgrupper.

Det kulturella kapitalet kan fungera som en effektiv utestängningsmekanism. Höga entréavgifter är ytterligare ett hinder för många. De inte bara känner sig obekväma på museet, de måste också betala för att gå in. Om man nu kan säga att det är ett kulturpolitiskt mål att öka tillgängligheten och att det är därför man tar bort entréavgifterna, så bör man nog också göra insatser på det kulturella kapitalets fält.

Frågan om entréavgifter är nära förknippad med hur man ser på tillgänglighet och hur man ska nå de grupper i samhället som inte besöker museer. Att museer ska göra kulturarvet tillgängligt har funnits uttalat i kulturpolitiken sedan 1974 och framåt men det handlar om olika sätt att tolka detta.

Tillgänglighet kan handla om intellektuell tillgänglighet men även tillgång på tid och pengar, fysiskt och mentalt avstånd till museet samt handikapp av olika slag.⁶ Tillgänglighetsfrågan kan också beröra sätt att öppna samlingarna liksom att tillgängliggöra dem på Internet. Det är dock något som jag inte kommer att ta upp. I min uppsats har tillgänglighet att göra med demokrati och alla människors rätt till sitt kulturarv.

Museums and Communities: The Politics of Public Culture av Ivan Karp, Christine Mullen Kreamer och Steven D. Lavine (1992) innehåller ett antal artiklar som diskuterar hur framför allt amerikanska museer löst sin samhällsuppgift. Artiklarna har varit till inspiration, även om jag inte direkt kunnat använda någon av dem. Om tillgänglighet och om museernas samhällsroll finns flera intressanta artiklar i *Museet som makt och motstånd: Festskrift till Erik Hofrén 10 april 1996* (1996) Kenneth Hudson diskuterar i en artikel, "Ett vik-

---

⁵ Broady, Donald, 1985, "Inledning: Bourdieu som empiriker", *Kultur och utbildning: Om Pierre Bourdieus sociologi*, red. Broady, Donald, skriftserie 1985:4, s. 17–20.

⁶ Bohlin, Magnus, 1996, "Museerna och turismen". *Museet som makt och motstånd: Festskrift till Erik Hofrén 10 april 1996*, s.145.

tigt vägval", hur kvaliteten urholkas när man satsar på kvantitet vilket har utgjort ett intressant diskussion i mitt arbete.

Jag vill också nämna Michael M. Ames som i sin inledning till *Cannibal Tours and Glass Boxes: The Anthropology of Museums* (1992) talar om hur museerna nu närmar sig en större publik genom att marknadsföra sig som källor till underhållande utbildning.

En översikt av kulturpolitisk utveckling och olika teorier som jag använt mig av i mitt arbete finns återgivet i Mikael Franzéns "Kultur som redskap – instrumentalism", en bilaga till en utvärdering av Stiftelsen framtidens kultur (2002). Hans översikt bygger på olika forskares teorier där främst Dorte Skot-Hansen, dansk forskare i kulturpolitik, bör nämnas.

Frågan om fri entré har inte behandlats ur en museologisk synvinkel. Därför tycker jag att det känns både spännande och angeläget att närmare få granska frågan. Eftersom frågan är så aktuell finns det inte någon tidigare forskning att studera utan jag kommer att analysera "dagsläget". Med en museologisk synvinkel menar jag att undersöka museets roll i samhället och hur museerna möter sina besökare. Det handlar om hur museerna lever upp till kulturpolitiska mål som att alla ska ha samma möjlighet till delaktighet i kulturlivet.

Uppsatsen kommer att handla om kulturpolitik på museerna som den kommer i uttryck i entréavgifter. Inträdet är en mycket tydlig och konkret kulturpolitisk signal och kan stå som en symbol för mötet mellan folket och museet. Det första som möter oss i museet är en biljettkassa där museibesöket har ett pris och vi som besökare måste avgöra om vi kan eller vill eller ens har möjlighet att betala det priset. Att man borde vara positiv till att införa fri entré kan ur publiksynpunkt verka självklart men ur museianställdas synpunkt ses det ofta som något problemfyllt. Jag kommer att beröra detta längre fram.

Jag tänker studera hur kulturpolitik praktiseras genom att granska entréavgifter. Syftet är att problematisera entréavgifternas betydelse för tillgängligheten.

Några frågor jag ämnar diskutera är:

Vad får fri entré för konsekvenser för museibesöket?

Vad har entréavgifter för betydelse för tillgängligheten? Påverkar entréavgifter vilka typer av grupper som besöker museer?

Vad innebär det att ha entréavgifter för tillfälliga utställningar?

Jag kommer även att diskutera om inträdesavgifter fungerar som en slags sorteringsmekanism som utesluter människor, dvs. om museet verkligen är öppet för alla om det är gratis.

Källmaterial och metod

Mitt material består förutom rapporterna (se tidigare forskning) även av artiklar och debattinlägg samt litteratur rörande tillgänglighet och kulturpolitik. Mitt urval är alltså baserat på alla tillgängliga rapporter i ämnet vilket har gett mig en god insikt i vad fri entré fått för effekter och konsekvenser för museerna i England liksom för Historiska museet i Stockholm. Mitt material från olika länder har gett mig ett bra jämförelsematerial att utgå ifrån. Debattartiklarna i nyhetstidningar har fungerat som komplement till rapporterna och samtidigt gett uttryck för den aktuella debatten.

Som bakgrund har jag använt mig av texter som behandlar kulturpolitik, tillgänglighet och museernas uppdrag. Museiutredningens betänkande *Minne och Bildning: Museernas uppdrag och organisation* (1994) är viktig för förståelsen av den statliga museipolitiken av idag. *Kulturens vägar: Kultur och Kulturpolitik i Sverige* av Sven Nilsson (1999) är en grundlig översikt av kulturpolitiken som ger viktig förståelse i sammanhanget.

Min metod består av studier och analyser av litteratur, artiklar och rapporter samt närmare granskning av debatten och ställningstaganden.

Jag har valt att fokusera på den offentliga debatten som den har syns i media och har därför inte använt mig av kvalitativa intervjuer. Del p.g.a. svårigheterna att göra ett representativt urval dels för den tid jag haft till förfogande är alltför kort för att genomföra tillräckligt många intervjuer. Att arbeta utifrån

intervjuer är ingen metod jag är van att arbeta med och jag fann det tillräckligt att arbeta med uppsatsen på det sätt som jag har gjort.

Min ursprungliga tanke var att utreda effekterna av fri entré, dvs. de positiva och negativa konsekvenserna av vad fri entré kan föra med sig. Men Historiska museet var så utförlig i sin rapport om hur museet påverkats under perioden av fri entré att jag kände att det riskerade att bli en upprepning av vad de redan kommit fram till. Därför valde jag att diskutera utifrån tillgänglighet och demokrati och belysa frågan ur ett kulturpolitiskt sammanhang. Med det material som fanns att tillgå hittade jag perspektiv som jag kände var museologiskt viktiga och kunde tillföra någonting nytt till ämnet.

Jag har valt att avgränsa mig tidsmässigt och kommer inte att gå tillbaka till hur tankarna bakom det offentliga museet föddes eller hur entréavgifter praktiserades under tidigare århundraden. Det finns tyvärr inte utrymme för det och påverkar inte mina frågeställningar som rör nutiden.

Jag kommer inte att analysera farhågor med ökad politisk styrning eller sponsring som är mycket intressant men som närmar sig frågan ur en ekonomisk vinkel som jag inte har haft möjlighet att sätta mig in i.

Bakgrund

Aktuell fråga i Europa

I flera av Europas länder förs idag en debatt om museerna ska ha fri entré eller inte, liksom fördelarna och nackdelarna med det. Debatten gäller de statliga museerna dvs. de museer som den statliga kulturpolitiken har direkt inflytande över. Värderingarna skiljer sig åt mellan länderna. Tyskland, Spanien och Storbritannien har redan fri entré och i Sverige ska avgifterna slopas år 2004.⁷

I Frankrike lovar socialisternas presidentkandidat, premiärminister Lionel Jospin att införa fri entré till de permanenta samlingarna på Frankrikes 33 statliga museer. Sedan januari 2002 har avgiften på ett tiotal museer i Paris, som styrs från Paris stadshus, varit avskaffad. Fler sponsorer samt statliga medel ska täcka de nära 300 miljoner kronor som reformen skulle kosta.⁸

I Norge däremot har man delvis gått motsatt väg. Från den första april 2002 infördes entréavgifter på flera museer som tidigare varit gratis. Påbudet från norska staten kom efter en enkätundersökning, där mindre än en procent svarat att ekonomin påverkade deras besöksvanor.⁹

Det skulle vara intressant att ta del av enkätundersökningen för att se hur den är sammansatt och vilka människor som svarat på den. För människor med god ekonomi och vana att ofta besöka museer kanske inte entréavgifter spelar så stor roll. Det intressanta är ju om de med sämre ekonomi besöker museer i större utsträckning med fri entré eller inte. Kanske gällde enkätundersökningen de som redan besöker museer?

Museet för samtidskonst i Norge införde entréavgifter år 2000 efter en uppfordran från kulturdepartementet för att öka intäkterna och det har även Nasjonalgalleriet blivit uppfordrade till. Chefen för Samtidsmuseet, Per B. Boym menar att fri entré-reformen i England mer handlar om politik och principer än

---

⁷ Nandorf, Tove, "Franska museibesök kan bli gratis", *Dagens Nyheter* 2002-04-09.

⁸ Nandorf, Tove, "Franska museibesök kan bli gratis", *Dagens Nyheter* 2002-04-09.

⁹ Berggren, Johan, "Inträde återinförs på museer i Norge", *Dagens Nyheter* 2002-08-19.

om ett gott verktyg till att göra museerna tillgängliga för nya grupper. Han anser att besökssiffrorna och vilka sociala grupper som går på museerna inte beror på entréavgifter.¹⁰

Jag anser att höga entréavgifter mycket väl kan vara en av många orsaker till vilka sociala grupper som går på museer, vilket jag kommer att beröra i uppsatsen.

En norsk offentlig utredning har slagit fast att museer som får statligt stöd bör ta entréavgifter. Undantaget, p.g.a. praktiska problem i entrén, är Nasjonalgalleriet i Oslo med 300 000 besökare årligen.

I juli skickade tre museichefer från Fram-museet, Kon-Tiki museet samt Norsk Sjøfartsmuseum ett brev till flera departement där de hävdar att Nasjonalgalleriet bör ta entréavgifter. De menar att museet stjäl besökare från deras museer och att staten bedriver illojal konkurrens. Museibesöken har för övrigt haft en nedgång på åtta procent sen förra året.¹¹

I Oslo är det bara Postmuseet och Forsvarsmuseet som är gratis idag. Kulturminister Valgerd Svarstad Hauglands statssekreterare Yngve Slettholm har sagt att han inte kommer att utlova fri entré på museer i Norge i framtiden.¹²

---

¹⁰ Johnsen, Lars West, "Gratismuseer uaktuelt i Norge", *Aftenposten* 2001-03-09. http://tux1.aftenposten.no/kul_und/kultur/d196878.htm (28 augusti 2002).

¹¹ "Nasjonalgalleriet bør ta inngangspenger", *Dagbladet* 2002-07-15. <http://www.dagbladet.no/nyheter/2002/07/15/342779.html> (28 augusti 2002).

¹² "Valgerd-dagen har sett lyset!", *NRK* 2002-04-09. <http://www.nrk.no/kanal/nrk2/stereo/1770367.html> (28 augusti 2002) Har inte hittat någon precisering till varför dock.

Fri entré i England

Införandet av fri entré i England började som ett vallöfte från Labour 1997. Det dröjde sedan med införandet därför att museerna inte ville gå miste om moms-rabatterna (VAT rebates), som var ett krav i moms-lagstiftningen, om de upphörde med entréavgifter. Man ändrade således i skattelagsstiftningen, vilket innebar att man kunde få sådana skatterabatter trots att man slutade med entréavgifter. Man började i april 1999 med fri entré för barn och personer över 60 år. Besöksiffrorna steg då med 20 procent för barn och 40 procent för seniorerna.

I december 2001 införde tretton statliga museer och gallerier fri entré, bl.a. the Science Museum, the Natural History Museum, The Victoria and Albert Museum och the Imperial War Museum. Reformen har hittills kostat 70 miljoner pund och har nyligen utlovats bli permanent.¹³ En del av de ökade anslagen till kulturdepartementet kommer att reserveras för att göra gratisreformen permanent.¹⁴

Fri entré har blivit en stor publikframgång. Under perioden december–juni fick de tretton museerna 62 procent fler besökare, jämfört med året innan. Det är en ökning med 2.7 miljoner människor. Victoria and Albert har ökat sina besökssiffror med 157 procent och the Science Museum med 82 procent. Många museer har dock kvar entréavgifter för tillfälliga utställningar.¹⁵

I maj 2002 kunde man se att 10 procent mer barn hade besökt museerna än året innan.¹⁶

The National Gallery och British Museum har haft fri entré sen tidigare.

I Wales införde man fri entré till åtta statliga museer och gallerier redan i april 2001. Från april 2001 till april 2002 har besökssiffrorna stigit med 85 procent. The Welsh Slate Museum har haft 160 procent mer besökare och The Museum of Welsh Life har haft 100 procent mer besökare.¹⁷

---

¹³ Youngs, Ian, "How the museums were freed", *BBC News* 2002-08-09.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/2183071.stm> (25 september 2002).

¹⁴ "Brown pledges £75m arts boost" *BBC News* 15-07-2002.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/2129747.stm> (4 januari 2003).

¹⁵ "Free museums going strong", *BBC News* 2002-08-09.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/2181377.stm> (25 september 2002).

¹⁶ "Visitors flock to free museums", *BBC News* 2002-05-01.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/1961610.stm> (25 september 2002).

¹⁷ "Booming times for museum numbers", *BBC News* 2002-10-04.
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/wales/2297767.stm (15 november 2002).

Historiska museets period med fri entré

Historiska museet i Stockholm har under två perioder på eget initiativ drivit försöksverksamhet med fri entré. Den första skedde i december 1999 och januari 2000 och utfallet ansågs vara så intressant att museet ansökte om medel från regeringen för ytterligare en period av fri entré som infördes under perioden 2/1 2002 t.o.m. 12/5 2002.¹⁸

Museet har haft fri entré till all publik verksamhet, utställningar, programverksamhet och evenemang. Även myndighetens andra museum, Kungl. Myntkabinettet – Sveriges ekonomiska museum, har haft fri entré mellan den 2/1 2002 t.o.m. 12/5 2002 samt 1–9/6 2002 i samband med Stockholms 750-års jubileum.

Delredovisningen av försöksperioden under våren 2002 har lämnats in till regeringen i juni 2002. Den finns att tillgå på museets webbsida. Slutrapporten kommer att lämnas till regeringen senast den 23/2 2003.

Utvärderingen av försöksverksamheten sker inom de tre områden jag nämnde vid materialkapitlet. Två stora publikundersökningar har gjorts av konsulterna Vidén & Vidén Konsulter HB samt Inger Friberg Samhällsinformation AB.¹⁹

Den ena utfördes i mars 2002 under försöksperioden och den andra under september–oktober 2002 då museet var avgiftsbelagt. Förutom detta har ett uppföljningsprogram utformats för att analysera konsekvenserna på museets interna verksamhet, organisation, entrén, café, butik m.m.

Kvaliteten på museibesöken har diskuterats inom museet och då speciellt frågan om det med fri entré kommer nya besökargrupper till museet och hur museet kan möta de nya besökarnas önskemål och behov. Analysen av detta infattas i den museipedagogiska verksamheten och bedrivs i samråd med Linköpings universitet, pedagogiska institutionen samt Tema Q.²⁰

Även för Historiska museet har försöket med fri entré blivit en stor publikframgång. I delredovisningen redovisar Historiska museet tre särskilt positiva resultat. Antalet besökare var 93 116, vilket är en ökning med 154 procent jämfört med samma period föregående år. Museet har sett en stor ökning av skolbesök, såväl bokade som ”fria,” och ett stort antal gruppbesök med vuxna in-

---

¹⁸ *Fri entré*. Preliminär redovisning av utfall av försöksverksamhet vid Statens historiska museer våren 2002. s.5 f. Följande information är hämtad därifrån.

¹⁹ Vidén, Lars, *Historiska museet – undersökning av besökarnas inställning till fri entré, mars 2002*. Vidén & Vidén konsulter AB. Vidén, Lars, *Historiska museet – undersökning av besökarnas inställning till fri entré, sept–okt 2002*. Vidén & Vidén konsulter AB.

²⁰ *Fri entré*, 2002. s.7.

vandrare har besökt museet. 95 procent svarar ja på frågan om man skulle besöka museer oftare med fri entré.²¹

Kung. Myntkabinetet har under perioden med fri entré, fördubblat sina besökare och ca 75 procent hade aldrig tidigare besökt museet.²²

En undersökning av besökarnas inställning till fri entré gjordes från den 9/3–24/3 då museet hade fri entré. Undersökningen genomfördes med hjälp av enkäter med fasta svarsalternativ ställda av en intervjuare. Cirka var trettonde svensktalande besökare valdes ut. Resultaten visar bl.a. att tre fjärdedelar av besökarna kommer absolut eller troligen att besöka museer oftare i framtiden om det vore fri entré. Ungefär 70 procent av dem som inte besökt något museum under de senaste tolv månaderna säger sig absolut eller troligen gå oftare på museum om entrén är fri.²³

58 procent skulle absolut eller troligen gå oftare på museer om inträdet var fritt med undantag för vissa delar som temporära utställningar etc. Det är klart en mindre andel än den som skulle gå oftare om entrén var helt fri. De som varit helt säkra ("ja, absolut") har minskat från 52 procent till 26 procent. Kanske är det just möjligheten till gratis återbesök när det bjuds något särskilt utöver basutställningarna som är attraktivt anser man i rapporten.²⁴

Det tycks gälla samtliga besökargrupper att sannolikheten för ökad besöksfrekvens halveras om helt fri entré ändras till fri entré för vissa delar.

Utvärderingen av skolklasserna visar att 69 procent av lärarna svarat att de absolut skulle besöka museer oftare om det vore fri entré. Skolklasser besöker i genomsnitt museer två gånger per år. Det vanligaste är dock en gång. Det som hindrar fler besök är huvudsakligen kostnaden.²⁵

En likadan undersökning gjordes i september–oktober 2002 då museet var avgiftsbelagt, som jämförelsematerial. 65 procent av dem som inte besökt något museum under de senaste tolv månaderna säger sig absolut eller troligen gå oftare på museum om entrén är fri. Skillnaden kan bero på att personerna i höstgruppen i genomsnitt är äldre och besökare som är äldre är något mindre benägna till tätare besök. Genomsnittligt för båda grupperna är att två tredjedelar svarar positivt på frågan om fri entré skulle få dem att besöka museer

---

²¹ *Fri entré*, 2002. s.4 f.

²² *Fri entré*, 2002. s.4 f.

²³ Vidén, Lars, mars 2002, del 1, s .4, s. 8, s. 9.

²⁴ Vidén, Lars, mars 2002, del 1, s .4, s. 8, s. 9.

²⁵ Vidén, Lars, mars 2002, del 2, s. 2.

oftare. Om museet delvis var avgiftsbelagt svarade fler än hälften positivt på om det skulle besöka museer oftare. Det är en signifikant skillnad.²⁶

Orsaken till besöket är samma på våren och på hösten. Ungefär 90 procent anger att det var en särskild utställning eller museet som sådant som är anledningen till besöket. Hälften av besökarna under de två perioderna menar att museer bör vara gratis medan var tionde är mer eller mindre emot tanken.²⁷

Jag tycker att det är viktigt att redovisa besökarnas inställning till fri entré men man ska komma ihåg att det är lätt att svara positivt på frågor om museet när man blir intervjuad. Det är ju lätt att förstå att det flesta vill gå in gratis och slippa betala. Hur besökarna upplevde museet och utställningarna under perioden noterades inte.

Beslut om införande av fri entré 2004

Fri entré föreslås bli införd på statliga museer under 2004. En dialog kommer att inledas med statliga museimyndigheter samt Stiftelsen Nordiska museet och under vissa förutsättningar, Stiftelsen Tekniska museet, om omfattning, resurser och praktiska frågor. Från 2004 avsätts drygt 90 miljoner kronor per år för fri entré.²⁸ Ambitionen är att inte enbart täcka museernas intäktsbortfall utan även de extra kostnader som fler besökare kan komma att medföra.²⁹

Kulturminister Marita Ulvskog hoppas och tror att pengarna kommer att räcka till men anser också att en diskussion om vilka delar av museernas verksamhet som skall omfattas av förslaget behövs. De enskilda museernas behov kommer att diskuteras liksom effekterna för de museer som inte omfattas.³⁰

Marita Ulvskog uttalar sig i en artikel i *Dagens Nyheter* att det kommer bli fråga om avgränsningar, att det kanske blir så att inte alla delar av museerna kommer att vara gratis. Vidare säger hon att museerna inte ska ta pengar av de allmänna medlen och på så sätt försämra kvaliteten. Hon anser att det är bättre att genomföra gratisinträde stegvis så att man säkert vet att pengarna räcker.³¹

---

²⁶ Vidén, Lars, sept–okt 2002, del 1, s. 10-11.

²⁷ Vidén, Lars, sept–okt 2002, del 1, s. 14.

²⁸ Ånell, Hans, "Dans, film och museisatsningar i kulturbudgeten", Pressmeddelande från Kulturdepartementet.

http://www.regeringen.se/galactica/service=irnews/owner=sys/action=obj_show?c_obj_id=46819 (1 januari 2003). Skansen kommer inte att beröras av fri entré.

²⁹ "Nationell satsning på dans i budgeten", *Svenska Dagbladet* 2002-10-09.

http://www.svd.se/dynamiskt/Kultur/did_2806182.asp (15 november 2002).

³⁰ "Museichefer skeptiska till fri entré", *Svenska Dagbladet* 2002-10-08.

http://www.svd.se/dynamiskt/Kultur/did_2798231.asp (15 november 2002).

³¹ Anahita, Arai, "Statliga museer får fri entré", *Dagens Nyheter* 2002-10-09.

Det är troligt att tänka sig att vi i Sverige liksom i England kommer att ta betalt för tillfälliga utställningar och ha gratis entré enbart till basutställningarna. Vilket jag kommer att beröra senare. Det är också troligt att tänka sig att museerna inte kommer att bli nöjda med den ersättning de kommer att få. Det kan få museerna att vända sig mot näringslivet för ökad sponsring, vilket skulle kunna innebära en ökad styrning från aktörer med kommersiella intressen.

I en annan artikel säger Marita Ulvskog att det är för lite folk på museerna och att dessa stora bildningsinstitutioner är så slutna, bland annat på grund av höga entréavgifter.³²

De flesta politiker i fullmäktige i Stockolm vill ha fri entré till stadens museer dvs. Stadsmuseet med Medeltidsmuseet, Kulturhuset och Liljevalchs.³³

I *Kulturpolitikens inriktning*, kulturutredningens slutbetänkande (1995), står det att museerna utvecklar, förmedlar kunskap och bjuder upplevelser för alla sinnen. De är öppna för allmänheten och medverkar i samhällsutvecklingen. Museets syfte är bildning för medborgarna. Museerna är tillsammans med bibliotek och arkiv en viktig del av samhällets minne. Vi behöver dem för att lagra erfarenheter och för att kunna analysera och förstå de orsakssammanhang som ligger till grund för vår egen tids komplexa verklighet.³⁴

Det är här som museerna har en viktig roll att fylla i samhället och som regeringen tar fasta vid i och med beslutet att införa fri entré. Arkiv och bibliotek är gratis för allmänheten (dvs. de är redan betalda av oss genom våra skatter) och nu ska också de statliga museerna få fri entré.

---

³² Rubin, Birgitta, "Tre frågor: Vilken blir din hjärtfråga?", *Dagens Nyheter* 2002-10-22.

³³ Tottmar, Mia, "Fri entré på museer dröjer", *Dagens Nyheter* 2002-08-07.

³⁴ *Kulturpolitikens inriktning*, 1995, Kulturutredningens slutbetänkande, SOU 1995:84, kap. 28 s. 485 f.

Undersökning

Besöksfrekvenser på museer

Antalet museibesök i Sverige har varit stigande under hela perioden efter andra världskriget. Framför allt märks denna tendens från mitten av 1960-talet. Under mitten av 1980-talet görs mellan 15 och 20 miljoner museibesök per år i Sverige. Som jämförelse kan nämnas att antalet biobesök 1983 var 18.8 miljoner.³⁵

Närmare hälften av alla i åldrarna nio till 79 har varit på något museum (annat än konstmuseum) under det senaste året. Två grupper är dominerande, välutbildade vuxna och studerande ungdomar. Störst andel besökare finns bland tjänstemän och personer med eftergymnasial utbildning. Minst andel finns bland äldre män, arbetare och personer med endast grundskoleutbildning. Storstadsbor går oftare på museum än glesbygdsbor. Besöksfrekvensen ökar med utbildningens längd. Det finns däremot inte några påtagliga skillnader i besöksfrekvens mellan män och kvinnor.³⁶

Utvecklingen på museiområdet de senare åren karakteriseras av att museipubliken har ökat sen 1988, att de yngre besökarna på museer minskat samt att personer med hög utbildning oftare går på museum.³⁷

Det är alltså i genomsnitt en museipublik bestående av välutbildade vuxna och ungdomar som har ökat sina besök inte nya besökare ur andra samhällsgrupper som har hittat till museet. Man bör notera att det är skillnad på besök och besökare dvs. om ett visst antal människor gör fler besök eller om det kommer nya besökare. Kan man då tala om att museerna har misslyckats med att vända sig till nya besökare? Har museerna förmedlat kunskap åt dem som redan har kunskap. Kommer fri entré att locka till sig nya besökare eller endast öka besöken hos dem som redan går på museer? Det är svårt att göra annat än

---

³⁵ Holmquist, Bengt M, 1987, "Museibesöken, öppethållandet och entréavgifterna", *Museistatistik 1983–1984 samt grunduppgifter för 1985* utgiven av svenska museiföreningen i samarbete med statens kulturråd och statistiska centralbyrån. Kulturstatistik, s. 28, s. 35.

³⁶ *Museer och utställningar 2001*, Kulturstatistik 2002, s. 59 f.

³⁷ *Kulturpolitikens inriktning*, 1995, SOU 1995:84, kap. 28 s.485 f.

spekulera i dagsläget. Resultaten från Historiska museet visar dock goda tendenser på att nya besökare hittat dit.

Att många inte går på museer kan bero på att det är för stora skillnader mellan det museerna väljer att visa och människors egen kultur. Museerna tar i alltför liten utsträckning upp de erfarenheter och aktuella problem som korttidsutbildade människor har i sin vardag. För dem blir museibesöket en titt in i en främmande värld och inte en del av ett igenkännande eller en identitetsuppbyggnad. De känner sig inte accepterade och bekräftade i ett offentligt sammanhang. Den som är väl förankrad i sitt eget kulturmönster kan tryggt intressera sig för främmande kulturmönster men den som känner sig nedvärderad i samhället kan kanske inte mobilisera ett sådant intresse och museibesöket blir en passiv förströelse.³⁸

Om fler människor kommer till museerna finns det fler anledningar att satsa på verksamheten. Dagens mer marknadsanpassade syn på museerna, att producera stora utställningar som ska gå med vinst, kanske innebär att man då gör utställningen utifrån museets vanliga besöksprofil. Det vill säga att man ser till att de trogna besökarna blir nöjda och kommer. Det kan innebära ett ekonomiskt risktagande att vända sig till andra grupper som man inte vet säkert kommer. Kanske kan fri entré medföra att man nu vågar vända sig till nya besökare?

---

³⁸ Nylöf, Göran, 1986, "Kultursociologiskt perspektiv på museer", *Museiperspektiv: 25 artiklar om museerna och samhället*, Rapport från kulturrådet 1986:2, s. 30.

Entréavgifter

Uppgifter från Kulturstatistik visar att det främst är de statliga museerna som höjt entrépriserna och att det började under 1980-talet. Av 14 statliga museer år 1983 tog fyra stycken 10–14 kronor i entréavgift. År 1984 tog åtta av 17 samma pris och gratis entré var avskaffad vid ett till statligt museum. En mindre glidning åt samma håll visar också de statsunderstödda länmuseerna medan de kommunala förde en lågprispolitik med de flesta fallen av gratis entré.³⁹

År 1983 hade 69 av alla 150 museer, dvs. knappt hälften fri entré. Fri entré var vanligast vid kommunala museer. Avgifterna låg mellan en krona till femton kronor. Endast två tog en avgift på 15 kronor. I många fall var avgiften t.o.m. så låg att den måste sakna betydelse i museets ekonomi. Många av de statliga och statsunderstödda museerna hade jämförelsevis hög avgift. Vid de statliga museerna som har mer besökare har entréavgifterna större del i driftsbudgeten. Kulturrådet konstaterade att flera av de statliga museerna kompenserat en reell anslagsminskning under 80-talet med en höjning av entréavgifterna.⁴⁰

Bengt M. Holmquist redovisar i *Museistatistik 1983–1984 samt grunduppgifter för 1985* (1987) svårigheterna med att avgöra vilken roll entréavgiften spelar för publikfrekvensen utan att ta ställning till museets attraktionskraft. Vanliga marknadslogik om efterfrågan och prissättning gäller även här. Wasamuseet eller museer med stora tillfälliga utställningar kan t.ex. ta ut högre avgifter än t.ex. ett litet konstmuseum. Han påpekar dock att en viss minskning i publiktillströmningen märktes för de statliga museerna mellan 1983 och 1984 samtidigt som avgifterna höjts och att det inte är orimligt att se ett samband.⁴¹

Entréavgifterna betyder mer för de statliga museerna där drygt 16 procent av intäkterna år 2000 bestod av entréavgifter. De regionala och kommunala museerna var till tre respektive fem procent endast finansierade av entréavgifter.⁴²

---

³⁹ Holmquist, Bengt M, 1987, s. 28, s. 35.

⁴⁰ *Museisverige – en beskrivning av Sveriges museiväsende utifrån statistiska uppgifter för år 1983, 1986*, Rapport från kulturrådet, SCB statistik för penningvärde 1983/2001: 1 kr=2,01 kr, 15 kr=30,22 kr.

⁴¹ Holmquist, Bengt M, 1987, s. 28, s. 5.

⁴² *Museer och utställningar 2001, 2002*, s. 59 f.

Entréavgifter kan vara en av olika faktorer som påverkar besöksfrekvensen eller vilka människor som går på museer. Entréavgifter kan ha införts av flera anledningar. Det kan ha varit ett sätt för de på museerna att visa att de var stolta av vad de åstadkom och att det därför kunde vara värt pengar att titta på det. Entréavgifter kan också ha fungerat som en slags ekonomisk stimulans till att öka antalet besökare. Det kanske kan vara en av orsakerna till att vi fått en ökning av antalet s.k. "kioskvälutarutställningar", de stora utställningar som kanske mer motiveras av att de kan locka många besökare än att de är kulturpolitiskt/historiskt viktiga. Det blir en jakt på besökssiffror av ekonomiska skäl som man kanske slipper i och med slopandet av entréavgifter.

Kulturpolitisk översikt

För att förstå problematiken kring entréavgifter måste man belysa frågan från ett kulturpolitiskt sammanhang. Mikael Franzén redovisar teorier kring hur kulturpolitiken utvecklats under de senaste årtiondena i "Kultur som redskap – instrumentalism", en bilaga till en utvärdering av Stiftelsen framtidens kultur.

Det har hävdats att kulturpolitikens tyngdpunkt har förskjutits från upplysning till upplevelse, från humanistiska bildningsideal till marknadsanpassad kulturalisering, från aktivt deltagande och eget skapande till globalt marknadsförda evenemang. Nya kulturpolitiska ideal tycks överlappa de tidigare.⁴³

Utvecklingen från 1960-talet anses ha gått från en humanistisk-, till en sociologisk- till en instrumentellt formad kulturpolitik. Med det menar Mikael Franzén att man bedriver en politik som får effekter inom andra politiska fält än den rent kulturpolitiska. Det kan gälla t.ex. att skapa arbetstillfällen, att skapa en bättre ekonomisk situation för den offentliga sektorn liksom att stödja en viss näringsbransch eller att motverka drogmissbruk.

Kulturpolitiken på 1960-talet hade avsikten att upplysning och bildning skulle användas för att stärka samhället, medborgaren och demokratin. Medborgaren skulle bildas och civiliseras. Kulturinstitutionerna skulle arbeta med förmedling och fördjupning för att överbrygga klyftor mellan befolkningen och konsten.

På 1970-talet ifrågasattes denna passiva distribution av god konst och man fick en mer sociologiskt motiverad kulturpolitik. Nu skulle den leda till frigö-

---

⁴³ Följande resonemang i detta kapitel är hämtat från Franzén, Mikael, 2002, "Kultur som redskap – instrumentalism", en bilaga till en utvärdering av Stiftelsen framtidens kultur, s.171–173. Författad av Bergljot Baklien, Mikael Franzén och Line Nyhagen Predelli,. Bygger på teorier av Dorte Skot-Hansen, dansk forskare i kulturpolitik.

relse och initiativen skulle komma nerifrån, från folket istället för uppifrån. Den kulturella demokratin var viktig. Alla kulturformer skulle anses lika viktiga och alla grupper skulle ha möjlighet att uttrycka sig och engagera sig i aktiviteter.

Under 1980-talet utvecklades den instrumentellt motiverade kulturpolitiken. Konsten och kulturen blev ett medel för att skapa kulturell utveckling. Effekterna skulle vara mätbara och framgång mättes i pengar. Marknadskrafterna styrde. Kulturstöd ersattes med kulturinvestering, publiken blev till kunder. Profiler och livsstil hamnade i centrum. Stora prestigefyllda evenemang och projekt var viktiga – upplevelsen var målet. Kulturen blev instrumentell, ett redskap snarare än ett mål. Kultur kunde leda till ekonomisk tillväxt och bana väg för kreativitet och entreprenörskap.

Dagens kulturpolitik, så som den tillämpas rent praktiskt, anses hämta sina värderingar från alla dessa tre faser. Kulturpolitiken kan ibland vara mer pragmatisk än ideologisk. Olika aktörer och intressen inom kulturen skapar en situation där reflektion och kunskap får stå tillbaka för upplevelsen och den kortsiktiga effekten. Faktorer bakom förändringarna brukar anges vara en kombination av omständigheter. Bl.a. anges högervägen under 1980-talet, som i sig möjligtvis är ett resultat av dåliga konjunkturer, dåliga offentliga finanser, politiskt maktmissbruk och kritik mot offentlig sektor. Även inom kultursektorn kan förändringar ha haft betydelse. Vissa kulturpolitiska mål kanske har ansetts som uppfyllda och då har man gått vidare. Man kan även ha ändrat form på verksamheten med förändrade strukturer och aktiviteter.

Ibland kan kulturpolitiska medel få en motsatt effekt än den politiskt uttalade. Ibland kan kulturpolitiken vidhålla hierarkier, dvs. det offentliga stödet går till underhåll av en relativt liten del av samhällets kulturella uttryck. Det rättfärdigas genom att hänvisa till att det är de mest kvalitativa och bästa uttrycken som får stöd.⁴⁴

Frågan om kulturprodukters kvalitet kan ofta relateras till vilka sociala grupper som uttalar dem. Ofta sammanfaller de med de översta samhällsskiktens synsätt och värderingar. Kulturpolitiken bidrar därmed till att legitimera elitens smak och värderingar. Om dessutom resten av samhällsmedborgarna godkänner denna värdegrund, så godkänner man samtidigt att en annan typ av kultur är mindre värd. En önskad demokratisering av kulturen (finkultur åt alla) verkar kunna få motsatt effekt. Detta beskriver sociologen Bourdieu i det han

---

⁴⁴ Franzén, Mikael, 2002, s.176 f.

kallar symboliskt våld. Det kan exempelvis gälla mötet med samtidskonst där reaktionen bland människor kan vara avvisande och samtidigt visar man sin egen otillräcklighet. Vi kan alltså underkasta oss och erkänna kulturelitens smakkompetens men samtidigt anse att detta inte är något som berör oss. Det som kallas inkluderade kulturpolitik eller demokratiseringsprocesser kan med andra ord markera sociala hierarkier och intentionen att skapa samhörighet ger istället främlingskap och alienation.⁴⁵

Det är alltså inte säkert att fri entré får den effekt man önskar. Människor går till museerna om de tycker att de visar något som angår just henne/honom och inte om de upplever en kultur som inte är deras. Kan invandrare t.ex. ta till sig utställningar som är tänkta för en kulturellt bildad svensk publik? En ny publik kan få konsekvenser för hur man tänker när man gör utställningar.

Kulturpolitiken är trendkänslig och anpassad till den övriga politiken och samhällsutvecklingen. Åttioalets marknadssyn har bitit sig fast längre än 70-talets ambition att försöka inkludera mer. Beata Arnborg undrar i en artikel i *DIKforum* 13/02, vad som egentligen hände med et gamla bildningsidealet, kvalitet och innehåll? Hur tillgängliga är egentligen dagens utställningar och hur många känner sig inte exkluderade idag?⁴⁶

Att göra museet tillgängligt för alla genom att slopa entréavgifterna kanske ändå gör att människor känner sig utestängda. Utställningarna kan vara formade på ett sånt sätt att människor utan kulturellt kapital inte förstår dem. Vilka är museets kunder? De som går på museerna eller de som de som inte gör det?

---

⁴⁵ Franzén, Mikael, 2002 s.176 f.

⁴⁶ Arnborg, Beata, "Kulturpolitiken har blivit trendkänslig", *DIKforum* nr.13/02 s. 9.

Kulturpolitiska mål

Museerna förväntas uppfylla de kulturpolitiska mål som Riksdagen fastställde 1974 och som modifierades 1996. Målen syftar till att kulturpolitiken ska:

1. Värna yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för alla att använda den.
2. Verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande. Här pratar man om att kulturinstitutionernas arbete måste breddas och utgå från ovana deltagares villkor.
3. Främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar. Med kommersialismens negativa verkningar menas likriktning, förytligande och centralisering samt växande klyftor mellan olika människor och grupper.
4. Ge kulturen förutsättningar att vara en dynamisk, utmanade och obunden kraft i samhället.
5. Bevara och bruka kulturarvet.
6. Främja bildningssträvanden.
7. Främja internationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet.⁴⁷

Uppfyller dagens museer dessa mål? Eller strävar de efter att göra det? Har de kanske egna intressen?

En av kulturpolitikens viktigaste uppgifter är att skapa förutsättningar för människor att välja. Statistiken visar stora skillnader mellan olika gruppers kulturvanor. Arbetare, lantbrukare och andra småföretagare är klart underrepresenterade vad gäller museibesök. En människas val av kulturaktiviteter förutsätter kunskap om vilka alternativ som står till buds. De som avstår från att

---

⁴⁷ De kulturpolitiska målen finns på kulturrådets webbsida, 00-12-27. <http://www.kur.se> (20 november 2002).

t.ex. gå på en utställning, behöver inte aktivt ha valt bort det. De kanske helt enkelt saknar kunskap om de möjligheter ett modernt museum erbjuder.⁴⁸

Att den nya kulturpolitiken definierar sin uppgift som att underlätta för människor att välja innebär att man betraktar människor som potentiella kulturkonsument, kunder, snarare än aktiva deltagare i kulturlivet.

Det offentliga samtalet är en grund för att en levande demokrati ska fungera. Men idag delar färre i de politiska beslutsprocesserna, valdeltagandet sjunker och de politiska partierna förlorar hela tiden medlemmar. Men trots detta finns inget som tyder på att intresset för viljan att förändra samhället har sjunkit utan snarare att tilltron till det demokratiska systemet har rubbats. Demokratin förutsätter att man för en offentlig diskussion om viktiga gemensamma frågor. Det förutsätter att människor är insatta och kunniga i frågor som gäller vårt samhälle. Det förutsätter människors rätt att ta del av allmänna handlingar. Att tillgodose behovet av information och kunskap, att levandegöra abstrakta och komplicerade sammanhang är en viktig roll för museer liksom arkiv och bibliotek.⁴⁹

Att då ta bort de hinder som står i vägen för människor är ett viktigt steg mot ökad demokratisering. Tillgänglighet till information och därmed kunskap ger makt att påverka samhället.

I museiutredningens betänkande *Minne och Bildning: Museernas uppdrag och organisation* (1994) konstateras att en hel del nytänkande behövs för att göra museerna intressanta och attraktiva för bredare befolkningsgrupper. Museer upplevs fortfarande i alltför hög grad vara en angelägenhet för högutbildade i större städer.⁵⁰

Beata Arnborg undrar i en krönika i *DIKforum* 4/02 för vilka våra museer egentligen är till för? Museer är inte alltid så välkommande. Människor som tar sig förbi båda de "hinder" som öppettider och entréavgifter (speciellt för barnfamiljer) kan utgöra kan t.ex. mötas av stirrande säkerhetsvakter medan museitjänstemännen lyser med sin frånvaro. Visas utställningarna är det ofta tillfälligt anställda guider och inte de utställningsansvariga som är insatta i utställningarna.⁵¹

---

⁴⁸ *Minne och Bildning: Museernas uppdrag och organisation*, 1994, Museiutredningens betänkande, SOU 1994:51 s. 37.

⁴⁹ Hammarlund, Bo, 2000, "Det offentliga samtalet", *Kunskapens källor – om samarbete mellan arkiv, bibliotek och museer*, DIK-förbundet, s. 45.

⁵⁰ *Minne och Bildning*, 1994, s. 37 f.

⁵¹ Arnborg, Beata, "För vilka är våra museer?", *DIKforum* nr. 4/02 s. 17.

Hur möter museerna egentligen besökarna. Vad är det för bild museerna ger av sig själva? Lockar det till återbesök? Det är viktiga framtidsfrågor för museerna.

Kvantitet och kvalitet

Kenneth Hudson, författare, museikännare och grundare av det prestigefyllda The European Museum of the Year Award⁵², är kritisk till vilken inverkan jakten på höga besökssiffror har haft. Han berör ett projekt rörande besöksarbete som Micael Van Praët, professor i museologi, talade om under en föreläsning 1995. Ett av resultaten visade att det fanns ett direkt samband mellan antalet besökare vid en viss tidpunkt och hur ofta en besökare stannade upp för att närmare studera ett objekt eller en utställning. Ju fler besökare desto färre uppehåll gjordes. Om antalet gånger en besökare stannar till för att fördjupa sig i något är ett mått på besökets kvalitet, motverkar ansträngningar för att öka antalet besökare detta syfte. Det blir kvantitet istället för kvalitet.⁵³

Hudsons text behandlar dock inte frågan om fri entré utan talar om besök vid museer med entréavgifter som fokuserar på mycket på besökstal, vilket man får hålla i minnet.

Kenneth Hudson menar att man gått "kvantitetskriteriets väg" i och med att man eftersträvar höga besökssiffror. Framgång mäts i antalet besökare.

Men museer befinner sig inte i samma situation som hotell, teatrar eller flygbolag. De har inte sittplatser som ska fyllas och de är bara diffust medvetna om sin fysiska kapacitet när det gäller antalet besökare. Principiellt välkomnar de långa horder av besökare som vill se en utställning. De är beredda att acceptera den trängsel och de obehag som de alltför många museigästerna måste utstå, eftersom intäkter och besökstal stiger. Varje enskilt besöks kvalitet anses inte särskilt betydelsefullt vid ett sådant tillfälle.

De har blivit fångna av ekvationen bättre = flera som mått på framgång och följaktligen tillägnat sig ett arbetssätt som de tror ska ge dem extra besökare som samhället och deras uppdragsgivare kräver att de ska locka till sig. De vågar inte tänka efter om deras popularitetsjakt minskar – eller till och med skadar – deras kvalitet.⁵⁴

---

⁵² Redan 1977 initierade han i samarbete med Europarådet The European Museum of the Year Award (EMYA), en utmärkelse som sedan dess varje år delas ut till nya museer. De bedöms främst ur museibesökarens synpunkt för sin presentationsteknik, sitt samhällsansvar och omsorgen om besökarnas välbefinnande. Flera svenska museer har fått utmärkelser och prisutdelningen med åtföljande seminarium har ägt rum i Sverige både 1982 och 1995.

⁵³ Hudson, Kenneth, 1996, "Ett viktigt vägval", *Museet som makt och motstånd: Festskrift till Erik Hofrén 10 april 1996*, s.161–166.

⁵⁴ Hudson, Kenneth, 1996 s.162 f.

Kenneth Hudson beskriver i texten om hur mycket han uppskattar museer för att dessa platser är lugna och folktomma och hur han då kan betrakta och reflektera ostörd samtidigt som utställningarna talade till honom på ett helt annat sätt när han slapp folkmassorna. Han anser att ju större mängd besökare desto större är distraktionen. Störningarna ökar, ljudnivån stiger och man kan inte längre titta ostörd.

Jag undrar över hur folktomma museer kan anses vara positivt? Om museerna inte besöks tillför de ingenting till samhället. Om fler människor kommer till museerna finns det fler anledningar att satsa på verksamheten.

Situationen är dock paradoxal medger han därför att för många människor är trängseln en del av njutningen, de vill vara en i mängden och uppfattar ett litet antal människor på t.ex. ett museum som något som inte är värt att besöka. Därför, hävdar han, finner museerna sig nödsakade att rätta sig efter detta och utveckla ett slags evenemangstänkande.

När de gör det, förlorar de eller överger sin traditionella förmåga att med vad de erbjuder sina besökare uppmuntra deras individuella reaktioner. De ansluter sig till den garanterade, standardiserade, upplevelseindustrin.⁵⁵

Han föreslår någon slags kompromiss eftersom han inser att man inte kan ha ett museum för sitt egna personliga nöje men säger att i "besökstalsfixerade" museer är det möjligheten till eftertanke som offras. Hindret är att museer anses vara museer att vandra i och med fler folk tvingas man att gå fortare, man får inte tid och lugn att stanna upp – det blir en slags kontroll över besökarna när man inte får ströva fritt i sin egen takt.

Jag anser att om man inför fri entré är man inte beroende av att gå i genom och hinna se hela museet vid ett och samma besök för att man vill ha valuta för pengarna. Kvaliteten på besöket kan snarare komma att öka i och med att man kan ta det lugnt, slipper stressa och man kan slinka in på museet när man ändå är i närheten och bara gå in och se just den där tavlan som man är intresserad av. Kvaliteten ökar genom att man kan ta till sig mindre delar av museet och göra flera besök istället för att försöka se allt på en gång, vilket snabbt leder till uttröttning.

Hudson menar att det gäller att höja kvaliteten på museerna och inte inrikta sig på ökade besökstal. Han talar om besökare av hög kvalitet – mentalt ny-

---

⁵⁵ Hudson, Kenneth, 1996 s.164.

fikna, kommer för att få ökad kunskap – till skillnad från låg kvalitet, som fördriver tiden i museet och går ut utan nya kunskaper.

Museets uppgift måste vara att locka och tillfredsställa besökare av hög kvalitet. Sådana är bara en minoritet – sorgligt att säga, men oundvikligt. Det är ett sätt att säga, att goda museer antagligen inte lockar stora besökartal. Museer bör egentligen finnas för tänkande människor och tillgången på dem är lyckligtvis begränsad, fastän de finns i alla sociala grupper. En lång och dyr utbildning är ingen garanti för att en person kan tänka. Mest av allt beklagligt är att inte alla som arbetar i museer har en sådan kvalitet.⁵⁶

Hudson vill att museerna inte ska vara en plats där människor ständigt är i rörelse utan en plats att sitta ner och smälta och diskutera det man ser.

Hudson verkar ha ett slags exklusivitetstänkande som jag tror att man i och med införandet av fri entré strävar att komma ifrån. Att bedöma besökare efter olika kvalitet är ett elitistiskt tänkande. Att ha museer för ett fåtal "högkvalitativa" besökare är inte i enlighet med kulturpolitiska mål.

Det här resonemanget visar på svårigheterna när man vill tolka kulturpolitikens konsekvenser. Hudsons ideal är ju på ett sätt kulturpolitiskt relevanta – öka förståelse, insikt, kvalitet för besökare – men å andra sidan ett utestängande av många. Kvaliteten på ett museibesök kan variera från person till person beroende på vad man har för förväntningar och kan inte bedömas efter hur många gånger man stannar till vid en utställning.

Siffror från Wales visar tvärtom att besökarnas "enjoyment" av besöket inte har påverkats negativt med ökningen av besökare och att museerna även har sett en ny besöksprofil samt mer benägenhet till återbesök.⁵⁷

Att tala om högkvalitativa besökare tolkar jag som om museerna ska finnas till endast för besökare med kulturellt kapital, för människor som har den rätta kunskapen att förstå och uppskatta god smak.

Eliten definierar den legitima kulturen genom sina smakpreferenser hävdar Bourdieu. Teoretiskt sätt skulle alla människor kunna ha kulturellt kapital, därför att värdet av böcker, konstverk och som här ett museibesök, ju inte minskar bara för att de delas av många.⁵⁸

---

⁵⁶ Hudson, Kenneth, 1996 s.164.

⁵⁷ *National Museums and Galleries of Wales Visitor Surveys 2001 - Report and Tabulations*, 2002, s. 15 f.

⁵⁸ Nilsson, Sven, 1999, *Kulturens vägar: Kultur och kulturpolitik i Sverige*, s. 167.

Den svenska debatten om fri entré

Debatten i Sverige under det sista året har givetvis varit påverkad av vad som skett i England. Det stora antalet besökssiffror skrämmer många museer som under senare år har haft det tufft med brist på resurser och personalnedskärningar. Det finns museer som helt enkelt inte orkar med mer besökare och då räcker det inte bara med att kompensera för bortfallet av entréavgifter utan det behövs mycket mer för att kunna möta de nya besökarna.

Historiska museet har i sin delrapport klart tagit ställning för fri entré och önskar att den fria entrén permanentas. Kostnaden för Historiska museet och Kungl. Myntkabinettet beräknas till fyra miljoner kronor per år.

Motiven för fri entré som Historiska museet presenterar handlar om att museerna skapades i ett annat samhällsklimat och för syften som idag ter sig otidsenliga. Många museer i Europa söker nu ett nytt uppdrag som fokuserar på att möta besökarna behov och att vara en resurs för minne och bildning. Det innebär att man aktivt måste arbeta för att nå nya besökare och därigenom bedriva ett mer utåtriktat arbete.⁵⁹

Historiska museet motiverar fri entré med två begrepp, *ett demokratiskt kulturarv* och *ett demokratiskt museum*.

Ett demokratiskt kulturarv handlar om att göra Sveriges kulturarv tillgängligt för alla och att leva upp till kulturpolitiska mål som att nå nya grupper av besökare. Museerna bör ses som en resurs i vårt mångkulturella och samhälle och tillgången till sitt eget kulturarv och möjligheten att möta andras är en viktig rättighet i ett demokratiskt samhälle. Historiska museet jämför museer med arkiv och bibliotek och hävdar att museer som bedrivs av skattemedel ur rättvise- och demokratiaspekt borde vara avgiftsfria.

Ett demokratiskt museum bottenar i att alla grupper i samhället, barn, handikappade, invandrare osv. ska ges bättre förutsättningar att ta del av sin historia. Historiska museet ser avgifterna som en slags sortningsmekanism. Ett demokratiskt museum innebär inte bara att slopa avgifterna utan det behövs också ett nytt tänkande och riktade insatser för ökad delaktighet.⁶⁰

---

⁵⁹ *Fri entré*, 2002, s.2.

⁶⁰ *Fri entré*, 2002. s.5 f.

De som är positiva till fri entré talar om tillgängligheten och demokratin. De anser att något nytt och positivt är på väg att hända och att museet nu talas om som en resurs i samhället och att politikerna nu inser det och satsar på det.

Historiska museet har under sin försöksverksamhet med fri entré upplevt en rad praktiska problem som den stora folkanstormningen har fört med sig. Personalen har verkligen "upplevt" en mer blandad publik med fler invandrare, fler barnfamiljer och även "några som normalt saknar ekonomiska resurser för att gå på museum".⁶¹

Museet fick ta fram ett "akutprogram" för den pedagogiska verksamheten med nytt material, nya visningar, mer personal m.m. Man fick problem med lokalerna, arbetsmiljön, ordningsproblem med museiovana besökare samt ökade kostnader för säkerhet och lokalvård.⁶²

En stor del av debatten bland museichefer i Sverige fokuserar på just dessa praktiska problem och de ökade kostnader som de kommer att medföra. Man är positiv till fri entré i teorin med inte i praktiken.

En annan del av debatten handlar om rädsla för att inte bli tillräckligt kompenserade och att museerna därigenom kommer att utarmas. Man är också rädd för ytterligare politisk styrning när museets enda egna rörliga medel, entréavgifterna, försvinner. Det är ett intressant argument eftersom de statliga museerna i grunden är samhällsinstitutioner och därmed styrs av beslut i riksdagen, alltså av politiken.

Svenskt Kulturarvs Kulturarvsdagar kulminerade med en debatt om fri entré på museer. Flera positiva röster hördes men också mer skeptiska. Chefen för Moderna museet Lars Nittve, uttryckte sin åsikt om att ta betalt för specialutställningar: "Okända samtidskonstutställningar får på så vis mycket få besökare medan exempelvis en känd surrealistutställning drar många betalande".⁶³

Är det inte så att det är lockelsen att se någon ny intressant utställning som drar besökare? Har man redan sett vad museet har att erbjuda, basutställningarna, så dröjer det förmodligen innan man gör ett nytt besök om man inte erbjuds något nytt. Poängen med att också ha tillfälliga utställningar gratis är att man kan presentera smalare ämnen eftersom utställningen inte behöver dra en stor publik.

---

⁶¹ *Fri entré*, 2002. s.10.

⁶² *Fri entré*, 2002. s.10.

⁶³ Följande åsikter i kapitlet är refererade från Eriksson, Cecilia, "Fri entré inga problem", *Svenska Museer* 5/2002.
<http://www.museif.a.se/svenskamuseer/ifokus/frameset04.html> (13 november 2002).

Chefen för Historiska museet Kristian Berg menade att med fri entré kan museet bli en "demokratisk arena" och han talade om den "positiva museifrågan" dvs. att för första gången på länge är det positivt tal om museer vilket stärker självkänslan hos museianställda och i förlängningen ger en bättre kvalitet på museerna. Han menar att det är en reform för allmänheten och inte museerna. Jag instämmer helt med Kristian Berg och tycker att det är synd att debatten i media till så stor del handlat om alla praktiska och ekonomiska problem för museianställda istället för att tala om de positiva möjligheterna för allmänheten.

Lars Nittve befarade att museerna kan komma att slå sig till ro med tiden, eftersom det inte spelar någon ekonomisk roll hur många besökare som kommer. Museibesöken kan då komma att minska om det inte görs nya bra utställningar. Med andra ord att museitjänstemännen blir lata när de inte är beroende av att "sälja" sina utställningar.

Men utställningar ska väl inte tillverkas med tanke på att dra in mycket pengar utan genom att de har någonting viktigt att säga. De "kioskvältarutställningar" som nämndes tidigare kanske styrs av detta kommersiella tänkande. Om utbudet av utställningar finns till för att de ska säljas riskerar de att bli "mainstream", outmanande och publikfriande. Men visst bör man sträva efter att utställningarna ses av många och det är ju också avsikten med fri entré, men inte av kommersiella skäl. Kan det inte istället vara så att museitjänstemännen kan bli inspirerade av att äntligen kunna få chansen att göra andra typer av utställningar som inte behöver bli ekonomiska framgångar?

I delrapporten skriver Historiska museet att de anser att de inte vill ta betalt för tillfälliga utställningar därför att erfarenheter från England tyder på att många besökare avstår från ett besök till avgiftsbelagda tillfälliga utställningar. Dessutom skulle den administrativa hanteringen av ett delvis avgiftsbelagt museum beaktas.⁶⁴

---

⁶⁴ *Fri entré*, 2002. s.18.

Avslutande diskussion

Efter att ha granskat problematiken kring fri entré från olika perspektiv ska jag försöka göra en sammanfattande analys av vad jag tidigare berört.

Av det material jag har studerat anser jag att entréavgifter kan utgöra ett hinder för människor att besöka museer och ta del av sitt kulturarv, vilket borde vara en demokratisk rättighet. Däremot tror jag inte att fri entré löser problemet med att få människor ur alla samhällets grupper att besöka museer utan kanske mer ska ses som en förutsättning för att börja göra det, för förnyelse och för nytänkande. Museerna måste välkomna sina nya besökare för att få dem att vilja återkomma. Känner man sig utestängd från att förstå vad utställningarna handlar om så kommer man inte igen.

Jag ser fri entré som en väg mot ökad demokratisering. Museerna måste ha ambitionen att vara till för alla invånare men alla kommer inte att gå på museer bara för att det är gratis utan det behövs även andra åtgärder. Precis som Kristian Berg (se debattavsnittet) anser jag att fri entré-reformen är till för allmänheten och inte museitjänstemännen och det är ur den synvinkeln man bör se det.

Det positiva resultat man kan se i de olika rapporterna är lovande men presenterar man de positiva resultaten med fri entré för en museianställd får man ofta resursfrågor i retur som att museerna inte har råd. Museerna befinner sig under hård ekonomisk press så på ett sätt är det förståeligt. Men vill egentligen museerna bli mer folkliga och få en mer blandad publik eller ska de främst vara till för dem som redan har ett kulturellt kapital eller besökare av "hög kvalitet" som Kenneth Hudson anser?

Det handlar om vem som har rätt till museet och läser man de kulturpolitiska målen så är det ju ingen tvekan om för vilka museerna bör finnas till för.

Är museerna rädda för att mista sin status som "finkultursinstitution" om publiken blir mer blandad? (Det ska vara fint att gå på museum.)

"Museerna kan elakt sägas vara av de välutbildade för de privilegierade. Så har det varit och så tycks det förbli".⁶⁵ Med fri entré kan det komma att ändras och det kanske är därför som så många museitjänstemän tvekar i frågan och ser sig blinda på praktiska problem. Att det kommer mycket folk ska museitjänstemännen vara glada för och inte se som ett problem för det visar att människor värdesätter deras arbete och att de uppskattar museer.

Museerna är ju samhällsinstitutioner som uttalat ska verka för alla medborgare. Museerna har en bakgrund som exklusiva inrättningar men har genom åren strävat att bli mer demokratiska. De genomgår nu en förändring som kommer att få konsekvenser för hur utställningar görs och hur museet möter sina besökare. En ny besöksprofil bör ändra det sätt man gör utställningar på så att alla människor ska kunna förstå dem, inte bara de med kulturellt kapital.

Jag ser fri entré, dvs. en mer blandad publik, som en möjlighet att verkligen stå allmänheten till tjänst och att uppmuntra människor att vända sig till museerna för information och kunskap. Det tror jag reflekteras tillbaka på museerna som kommer att anses som viktigare i samhället. Folktomma museer för en bildad elit hör till det förgångna, fyllda museer som utgör en mötesplats för människor med olika härkomst och erfarenheter är en utmärkt resurs för demokratin och framtiden. Nedmonteringen av biljettkassor skulle vara en symbolisk markering och ytterligare förtydliga att museet är till för alla, angår oss alla och är en resurs som står allmänheten till tjänst. Fri entré handlar om ett vägval inför framtiden där vi inte utestänger människor utan inbjuder dem.

I min uppsats har jag granskat entréavgifter ur olika synvinklar samt analyserat innebörden av fri entré. I inledningen ställde jag följande frågor som här får ett sammanfattat svar:

Vad får fri entré för konsekvenser för museibesöket?

Rapporter från England och Historiska museet visar att en ny publik har hittat till museerna. Bland annat har besöken ökat bland vuxna invandrare. En mer blandad publik kan få konsekvenser för hur man tänker när man gör utställningar för att alla ska kunna förstå och känna sig berörda. Jag tror också att kvaliteten på museibesöket kan höjas trots ökad folkmängd. Man kan göra fler besök istället för att känna sig stressad över att hinna se allt på ett besök för att få valuta för pengarna. Fri entré kan öka antalet spontana besök och museibe-

---

⁶⁵ Bohlin, Magnus, 1996, s. 142.

söket behöver inte bli så högtidligt. Med fler folk på museerna blir de mer av en mötesplats, ett forum.

Vad har entréavgifter för betydelse för tillgängligheten? Påverkar entréavgifter vilka typer av grupper som besöker museer?

Det handlar om huruvida museet verkligen är öppet för alla i och med fri entré. Även om publiksiffrorna är högre idag så kännetecknas publiken dock av samma sociala sammansättning som tidigare. En persons sociala bakgrund (som föräldrarnas sociala status, typ av utbildning och arbete man har) och kulturella kapital avgör inställningen till att gå på museum. Fri entré kan dra museiovana besökare, som siffror nu tyder på, men det behövs även andra åtgärder för att nå nya grupper av besökare.

Människor kan känna sig utestängda från museerna trots fri entré. Utställningarna kan vara formade på ett sånt sätt att människor utan kulturellt kapital inte förstår dem. Det är alltså inte säkert att fri entré får den effekt man önskar. Människor går till museerna om de känner sig hemma där och inte om de upplever en kultur som inte är deras.

Att ta bort entréavgifterna är att ta bort ett hinder för människor som kanske gör det lättare för dem att våga sig in. Museer ska inte finnas till för eliten. Det ska inte vara ett inträdeskrav att ha kulturellt kapital. Att ta bort entréavgifterna är att symboliskt öppna upp museerna, ett första steg, men det innebär inte att alla känner sig välkomna.

Vad innebär det att ha entréavgifter för tillfälliga utställningar?

Historiska museets undersökningar visade att besökare är mindre benägna att se tillfälliga utställningar om de är entrébelagda och en av orsakerna till att man gör återbesök är att man vill se något nytt. Poängen med att ha tillfälliga utställningar gratis är att man kan presentera smalare ämnen eftersom utställningen inte behöver dra en stor publik. Man kommer ifrån tänkandet att en utställning måste vara framgångsrik ekonomiskt, vilket styr vilka utställningar som produceras och vilka som väljs bort.

Jag tycker inte att utställningarna ska tillverkas med tanke på att dra in mycket pengar utan genom att de är viktiga för oss och för samhället.

Att museitjänstemän skulle bli lata av att inte behöva sälja sina utställningar tror jag inte stämmer. Istället att det kan vara så att museitjänstemännen kan bli inspirerade av att kunna lägga fokus på andra typer av utställningar. Publiken är säkrad i och med att det är gratis så då är tillfället gott att producera annorlunda utställningar.

Själva den demokratiska tanken med att införa fri entré är ju dessutom inte särskilt konsekvent om man är "utestängd" från vissa delar av museet.

Sammanfattning

Positiva resultat från England, som haft fri entré sedan december 2001, och Historiska museet i Stockholm, som bedrivit försöksverksamhet med fri entré under våren 2002, har fått regeringen att inse fördelarna med att införa fri entré även i Sverige. Från och med 2004 ska alla statliga museer vara gratis.

Mitt syfte med uppsatsen var att problematisera entréavgifternas betydelse för tillgängligheten. Mina frågeställningar var: Vad får fri entré för konsekvenser för museibesöket? Vad har entréavgifter för betydelse för tillgängligheten? Påverkar entréavgifter vilka typer av grupper som besöker museer och vad innebär det att ha entréavgifter för tillfälliga utställningar? Jag diskuterade även om entréavgifter utestänger människor och om museet verkligen är öppet för alla om det är gratis.

I uppsatsen har jag behandlat fri entré i Europa och redovisat resultaten av fri entré i England och på Historiska museet. Därefter har jag fört in frågan i ett kulturpolitiskt sammanhang, granskat debatten och analyserat innebörden av fri entré.

Jag har baserat min uppsats på rapporter om fri entré, artiklar och debattinlägg samt litteratur rörande tillgänglighet och kulturpolitik. Min metod bestod av analyser av detta material samt granskning av debatten. Bourdieus teori om hur kulturella kapitalet blir ett sätt att upprätthålla distinktioner mot andra grupper har haft betydelse för mitt resonemang.

Jag har visat att fri entré, som uppskattas ge en mer blandad publik, kan komma att påverka museibesöket och utställningarna i framtiden. Fri entré löser dock inte grundproblemet med hur man ska göra museerna mer tillgängliga för alla, men är ett steg i rätt riktning. Trots slopade entréavgifter kan människor känna sig utestängda. Utställningarna kan vara formade på ett sånt sätt att människor utan kulturellt kapital inte förstår dem. Att ta betalt för tillfälliga utställningar är inte demokratiskt och utställningarna kommer troligen inte att få lika många besökare som basutställningarna. Dessutom riskeras de att produceras med tonvikten lagd på att dra in pengar.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckt material

- Ames, Michael M, *Cannibal Tours and Glass Boxes: The Anthropology of Museums* (Vancouver : Univ. of British Columbia Press 1992)
- Bohlin, Magnus, "Museerna och turismen". *Museet som makt och motstånd: Festskrift till Erik Hofrén 10 april 1996* (Norrköping 1996), s. 141–154.
- Bourdieu, Pierre, *Kultursociologiska texter; i urval av Donald Broady och Mikael Palme* (Stockholm 1994)
- Bourdieu, Pierre, Dardel, Alain, *L'amour de l'art* (1966).
- Broady, Donald, "Inledning: Bourdieu som empiriker", *Kultur och utbildning: Om Pierre Bourdieus sociologi*, red. Broady, Donald, skriftserie 1985:4, (Stockholm 1985) s. 1–26.
- Broady, Donald, Palme, Mikael, "Pierre Bourdieus kultur- och utbildningssociologi. En introduktion", *Kultur och utbildning: Om Pierre Bourdieus sociologi*, red. Broady, Donald, skriftserie 1985:4, (Stockholm 1985) s. 27–104.
- Fri entré*. Preliminär redovisning av utfall av försöksverksamhet vid Statens historiska museer våren 2002. 19 s.
- Franzén, Mikael, "Kultur som redskap – instrumentalism", en bilaga till en utvärdering av Stiftelsen framtidens kultur, s.169–188. Författad av Baklien, Bergljot, Franzén, Mikael och Predelli, Nyhagen, Line (Uppsala 2002)
- Gwyn, R, *One Year on Impact of Free Entry at National Museums & Galleries of Wales*. National Museums & Galleries of Wales 2002, PM 2002-03-13
- Hammarlund, Bo, "Det offentliga samtalet", *Kunskapens källor – om samarbete mellan arkiv, bibliotek och museer*. DIK-förbundet (Nacka 2000) s. 45–59.
- Hudson, Kenneth, "Ett viktigt vägval". *Museet som makt och motstånd: Festskrift till Erik Hofrén 10 april 1996* (Norrköping 1996), s. 161–166.

- Holmquist, Bengt M, "Museibesöken, öppethållandet och entréavgifterna", *Museistatistik 1983–1984 samt grunduppgifter för 1985* utgiven av svenska museiföreningen i samarbete med statens kulturråd och statistiska centralbyrån. Kulturstatistik (Stockholm 1987)
- Karp, Ivan, Kreamer, Christine Mullen Lavine, Steven D (ed), *Museums and Communities : The Politics of Public Culture* (Washington : Smithsonian Institution Press 1992)
- Kulturpolitikens inriktning*. Kulturutredningens slutbetänkande, SOU 1995:84 Kulturdepartementet (Stockholm 1995)
- Minne och bildning: Museernas uppdrag och organisation*. Museiutredningens betänkande, SOU 1994:51 (Stockholm 1994)
- Museer och utställningar 2001*. Kulturstatistik 2002. Statens Kulturråd, s. 59–73. <http://www.kur.se/> (13 november 2002)
- Museet som makt och motstånd: Festskrift till Erik Hofrén 10 april 1996* (Norrköping 1996)
- Museisverige – en beskrivning av Sveriges museiväsende utifrån statistiska uppgifter för år 1983*. Rapport från kulturrådet (Stockholm 1986)
- National Museums and Galleries of Wales Visitor Surveys 2001 - Report and Tabulations*. Rapport framtagen av Beaufort Research (Stolle & Lambden), (Cardiff 2002)
- Nilsson, Sven, *Kulturens vägar: Kultur och kulturpolitik i Sverige* (Malmö 1999)
- Nylöf, Göran, "Kultursociologiskt perspektiv på museer", *Museiperspektiv: 25 artiklar om museerna och samhället*. Rapport från kulturrådet 1986:2. Statens kulturråd (Stockholm 1986) s. 16–36.
- The Impact of Free Entry*, OH-presentation av konsultrapport den 18 september 2002, framtagen av MORI (Andy Martin) på uppdrag av Museums Association, England, 2002, Stencil, 15 s.
- Vidén, Lars, *Historiska museet – undersökning av besökarnas inställning till fri entré, mars 2002*. Vidén & Vidén konsulter AB
- Vidén, Lars, *Historiska museet – undersökning av besökarnas inställning till fri entré, sept–okt 2002*. Vidén & Vidén konsulter AB.

Tidningsartiklar

- Anahita, Arai, "Statliga museer får fri entré", *Dagens Nyheter* 2002-10-09.
- Arnborg, Beata, "För vilka är våra museer?", krönika i *DIKforum* nr. 4/02 s. 17

Arnborg, Beata, "Kulturpolitiken har blivit trendkänslig", krönika i *DIKforum* nr. 13/02 s. 9.

Berggren, Johan, "Inträde återinförs på museer i Norge", *Dagens Nyheter* 2002-08-19.

"Booming times for museum numbers", *BBC News* 2002-10-04.
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/wales/2297767.stm (15 november 2002)

"Brown pledges £75m arts boost" *BBC News* 15-07-2002.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/2129747.stm> (4 januari 2003)

De kulturpolitiska målen. Kulturrådets webbsida 00-12-27 <http://www.kur.se> (20 november 2002)

Eriksson, Cecilia, "Fri entré inga problem", *Svenska Museer* 5/2002
<http://www.museif.a.se/svenskamuseer/ifokus/frameset04.html>
 (13 november 2002)

"Free museums going strong", *BBC News* 2002-08-09.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/2181377.stm> (25 september 2002)

Johnsen, Lars, West, "Gratismuseer uaktuelt i Norge", *Aftenposten* 2001-03-09.
http://tux1.aftenposten.no/kul_und/kultur/d196878.htm (28 augusti 2002)

"Museichefer skeptiska till fri entré", *Svenska Dagbladet* 2002-10-08.
http://www.svd.se/dynamiskt/Kultur/did_2798231.asp (15 november 2002)

Nandorf, Tove, "Franska museibesök kan bli gratis", *Dagens Nyheter* 2002-04-09.

"Nasjonalgalleriet bør ta inngangspenger", *Dagbladet* 2002-07-15.
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2002/07/15/342779.html>
 (28 augusti 2002)

"Nationell satsning på dans i budgeten", *Svenska Dagbladet* 2002-10-09.
http://www.svd.se/dynamiskt/Kultur/did_2806182.asp (15 november 2002)

Rubin, Birgitta, "Tre frågor: Vilken blir din hjärtfråga?", *Dagens Nyheter* 2002-10-22.

Tottmar, Mia, "Fri entré på museer dröjer", *Dagens Nyheter* 2002-08-07.

"Valgerd-dagen har sett lyset!", *NRK* 2002-04-09.
<http://www.nrk.no/kanal/nrk2/stereo/1770367.html> (28 augusti 2002)

"Visitors flock to free museums", *BBC News* 2002-05-01.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/1961610.stm> (25 september 2002)

Youngs, Ian, "How the museums were freed", *BBC News* 2002-08-09.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/2183071.stm> (25 september 2002)

Ånell, Hans, "Dans, film och museisatsningar i kulturbudgeten",
 Pressmeddelande från Kulturdepartementet.

http://www.regeringen.se/galactica/service=irnews/owner=sys/action=obj_show?c_obj_id=46819 (1 januari 2003)